Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten mot uppenbart ogrundade rättsprocesser och rättegångsmissbruk (strategiska rättsprocesser för att hindra offentlig debatt)

COM(2022) 177 final – 2022/0117(COD)

(2023/C 75/20)

Föredragande: **Tomasz Andrzej WRÓBLEWSKI**

Medföredragande: **Christian MOOS**

Rättslig grund	Artikel 304 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
Ansvarig sektion	Sysselsättning, sociala frågor och medborgarna
Antagande av sektionen	29.9.2022
Antagande vid plenarsessionen	26.10.2022
Plenarsession nr	573
Resultat av omröstningen	
(för/emot/nedlagda röster)	143/2/6

1. **Slutsatser och rekommendationer**

1.1 Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK) välkomnar kommissionens initiativ. Det är ett steg i rätt riktning i kampen mot munkavleprocesser, som har ökat i antal sedan 2015 ([1]). Att strategiska rättsprocesser för att hindra offentlig debatt (s.k. munkavleprocesser) – som är helt eller delvis ogrundade rättsprocesser som inleds i anslutning till deltagande i den offentliga debatten och vars huvudsakliga syfte är att förhindra, begränsa eller bestraffa deltagande i den offentliga debatten – motverkas är avgörande för uppbyggnaden av ett välinformerat civilt samhälle och öppenhet i det offentliga livet. Eftersom munkavleprocesser också inleds av parter från länder utanför EU bidrar åtgärder mot sådana processer till att skydda den europeiska demokratin mot yttre hot.

1.2 Det råder ofta en betydande obalans i maktförhållandet i munkavleprocesser – kärandena har större ekonomiska eller institutionella resurser, vilket gör det relativt enkelt för dem att inleda processer. I detta sammanhang är det viktigt att se till att svarandena ges rätt verktyg för att försvara sig i denna för närvarande ojämna kamp.

1.3 Det bör betonas att munkavleprocesser utgör missbruk av lagen och inte kan accepteras i demokratiska stater som styrs av rättsstatsprincipen. Journalister, särskilt oberoende journalister, är de mest utsatta för detta hot, men problemet kan också påverka alla andra deltagare i den offentliga debatten.

1.4 Det är också viktigt att skilja mellan munkavleprocesser och skyddet av personliga rättigheter och möjligheten att försvara sitt anseende i händelse av förtal. Munkavleprocesser är ogrundade och syftar till att undertrycka den offentliga debatten och tysta deltagarna. Genkäromål vid munkavleprocesser äventyrar således inte utövandet av rätten till domstolsprövning och skyddar inte dem som sprider falskt eller ärekränkande innehåll.

1.5 EESK välkomnar de föreslagna mekanismerna, men under lagstiftningsarbetet bör man överväga att utöka förteckningen. Bland förslagen skulle man kunna framhålla införande av ett förhandsavgörande som avslutar förfaranden som befunnits inte uppfylla kraven, förening av mål på begäran av svaranden i dennes utsedda jurisdiktion, fastställande av en tidsfrist för förfarandet eller införande av ett påskyndat förfarande eller uteslutande av möjligheten för en annan person än käranden att finansiera talan.

([1]) CASE Report. https://www.the-case.eu/slapps-in-europe

1.6 Utöver att införa ny lagstiftning, vilket med hela lagstiftningsprocessen kan ta flera år, är det värt att se över den nationella lagstiftningen för att kartlägga mekanismer som redan nu skulle kunna användas för att motverka munkavleprocesser. Att fastställa orsakerna till att befintliga mekanismer inte används som sig bör kan bidra till ett bättre skydd för deltagarna i den offentliga debatten.

1.7 Övervakning av munkavleprocesser och de genomförda lösningarnas effektivitet är också en viktig fråga. Man bör överväga vem som bör göra sådana bedömningar, särskilt med tanke på att munkavleprocesser också kan inledas av offentliga institutioner. Om denna befogenhet delegeras till medlemsstaterna kan det således hända att de avsedda målen inte uppnås på ett tillfredsställande sätt.

1.8 För att säkerställa att direktivets mål uppnås på bästa möjliga sätt bör samtidigt dess tillämpning utvärderas efter så kort tid som möjligt. EESK anser att det är lämpligare med en kortare period än den nu föreslagna femårsperioden.

1.9 Med tanke på att det planerade direktivet bara ska tillämpas på gränsöverskridande förfaranden är det också viktigt att verka för att de enskilda medlemsstaterna ska införa liknande initiativ för nationella förfaranden. Begränsningen till gränsöverskridande förfaranden kommer bara att ge skydd för utvalda deltagare i den offentliga debatten, och i synnerhet lokala journalister, aktivister eller visselblåsare förbises. Heltäckande åtgärder mot munkavleprocesser förutsätter en enhetlig metod i både gränsöverskridande och nationella fall.

1.10 Medlemsstaterna bör också uppmanas att se över sin nationella lagstiftning i syfte att avkriminalisera förtal. Alla förfaranden som rör personliga rättigheter bör vara civilrättsliga. Eventuellt straffrättsligt ansvar leder till en situation där deltagarna i den offentliga debatten kan vara mer rädda för att redogöra för sina åsikter eller anmäla missförhållanden.

1.11 EESK betonar att det utöver rättsliga bestämmelser är ytterst viktigt att lämplig utbildning genomförs, för såväl rättstillämpare (särskilt domare och parternas advokater) som deltagare i den offentliga debatten: journalister, samhällsaktivister, människorättsförsvarare, visselblåsare eller vanliga medborgare.

2. **Allmänna kommentarer**

2.1 Yttrandefriheten och den mediefrihet som följer av den är ett av de grundläggande värden som demokratiska stater bör garantera enligt rättsstatsprincipen.

2.2 Den rätt till yttrandefrihet som fastställs i artikel 11 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna innefattar åsiktsfrihet samt frihet att sprida uppgifter och tankar utan offentliga myndigheters inblandning och oberoende av territoriella gränser. Samtidigt betonas respekten för mediernas frihet och mångfald. Liknande garantier ingår i många andra rättsakter, såsom den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, Europaparlamentets och rådets direktiv 2019/1937/EU ([2]) om skydd för personer som rapporterar om överträdelser av unionsrätten (”visselblåsardirektivet”) samt lagar som de enskilda medlemsstaterna antagit, vilket visar på deras universella karaktär och viktiga roll.

2.3 Under de senaste årtiondena har den tekniska utvecklingen dramatiskt förändrat formen för offentlig debatt. Fram till nyligen var de viktigaste medierna för att föra denna debatt tv, radio och tidningar, som främst professionella journalister och visselblåsare låg bakom. I dag har en viktig roll övertagits av onlinemedier, som ger vem som helst möjlighet att presentera sina åsikter och rikta dem till en bred publik, även anonymt.

([2]) Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1936 av den 23 oktober 2019 om skydd för personer som rapporterar om överträdelser av unionsrätten (EUT L 305, 26.11.2019, s. 17).

2.4 I samband med medieutvecklingen och de tekniska förändringarna är det mycket viktigt att man inför mekanismer som säkerställer ett verkligt skydd av yttrandefriheten för alla deltagare i den offentliga debatten, inte bara professionella journalister utan även miljö ([3])- och samhällsaktivister, människorättsförsvarare, icke-statliga organisationer, visselblåsare ([4]) i vid bemärkelse, engagerade medborgare, fackföreningar och alla andra personer och organisationer som uttalar sig offentligt i socialt betydelsefulla frågor.

2.5 Det är viktigt att betona inte bara vikten av mediefrihet utan också behovet av att säkerställa mediepluralism. EESK upprepar sina slutsatser om att ”trygga mediernas frihet och mångfald i Europa” ([5]). En öppen debatt, som inte begränsas på något sätt, är grunden för ett deltagandebaserat samhälle, något som demokratin inte kan fungera ordentligt utan ([6]). Om någon röst utesluts från den offentliga debatten kan det leda till – och har det tidigare lett till – sociala spänningar och våld. Medierna bör inte tolkas snävt som en specialiserad grupp av enheter som yrkesmässigt ägnar sig åt medieverksamhet, utan även som ett aktivt deltagande av personer som delar åsikter eller gör sina ståndpunkter tillgängliga, oavsett källa: internet, forum, bloggar eller poddsändningar. Detta är särskilt viktigt i länder där de offentliga medierna kontrolleras av de styrande politiska partierna eller länder där de privata medierna kontrolleras av ett fåtal ägare, som försöker dominera budskapet och begränsa mångfalden i de offentliga debatterna.

2.6 I EU undergräver det krympande medborgerliga utrymmet civilsamhällesorganisationernas förmåga att spela en avgörande roll för en fungerande demokrati och rättsstat och när det gäller att skydda dem. Strategiska rättsprocesser för att hindra offentlig debatt (s.k. munkavleprocesser) är ett instrument som används för att tysta ett kritiskt civilt samhälle. EESK välkomnar Europaparlamentets resolution om åtgärder för att komma till rätta med det krympande medborgerliga utrymmet ([7]), och anser att det föreslagna direktivet inte bara är en åtgärd i EU:s verktygslåda utan också utgör ett avgörande steg för att sätta stopp för dessa metoder.

2.7 Större möjligheter att offentliggöra uttalanden och varningar samt ökad samhällsaktivism gör det möjligt att inte bara bredda den offentliga debatten utan också övervinna socialt oroväckande företeelser genom att avslöja statliga eller privata institutioners maktmissbruk, inbegripet korruption eller förskingring av offentliga medel. EESK påpekar att medierna (i vid bemärkelse, inklusive professionell verksamhet och amatörverksamhet som bedrivs av deltagare i offentliga debatter), i egenskap av den ”tredje statsmakten”, inte bara har till uppgift att bilda opinion utan även ska övervaka de offentliga myndigheternas och de privata aktörernas verksamhet. Det är därför ytterst viktigt att den ”tredje statsmakten” skyddas för att trygga de demokratiska normerna och rättsstatsprincipen.

2.8 Rättegångsmissbruk för att kväva den offentliga debatten är en allt vanligare företeelse i medlemsstaterna. Inflytelserika personer, institutioner och företag med omfattande ekonomiska och organisatoriska resurser använder sin makt för att tysta kritiker genom att använda innovativa metoder såsom missbruk av den allmänna dataskyddsförordningen eller att begära att journalister ska röja sina informationskällor, medan dessa kritiker, bl.a. enskilda journalister och aktörer i det civila samhället som agerar som visselblåsare, ofta saknar de ekonomiska eller organisatoriska resurser som krävs för att försvara sig mot ogrundade rättsprocesser. Vissa av de fysiska och juridiska personer som använder munkavleprocesser mot medborgare och aktörer i det civila samhället i EU kommer från länder utanför unionen. I tider av ökande geopolitiska spänningar måste EU förses med en verktygslåda med åtgärder för att skydda sin demokrati mot yttre hot, inbegripet åtgärder mot munkavleprocesser.

([3]) NAT/824 – informationsrapport från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén – ”Miljöskydd som en förutsättning för respekt för de grundläggande rättigheterna”.

([4]) SOC/593 – yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén – ”Stärkt skydd för visselblåsare på EU-nivå” (EUT C 62, 15.2.2019, s. 155).

([5]) SOC/635 – yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén – ”Att trygga mediernas frihet och mångfald i Europa” (yttrande på eget initiativ), EESC 2021/01539 (EUT C 517, 22.12.2021, s. 9).

([6]) REX/545 – informationsrapport från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén – ”Stöd till den oberoende mediesektorn i Belarus”.

([7]) Europaparlamentets resolution om det krympande utrymmet för det civila samhället i Europa – 2021/2103(INI).(EUT C 347, 9.9.2022 s. 2)

2.9 Munkavleprocesser omfattas inte av rätten till domstolsprövning. De syftar inte till att hävda kärandens rättigheter utan till att skrämma och försvaga oppositionen och uttömma svarandens tillgångar. Processer inleds ofta utan grund, på ett upprepat sätt, och deras faktiska verkan är att skrämma och tysta de anklagade organisationerna eller enskilda personerna eller t.o.m. deras anhöriga i den offentliga debatten och avskräcka från fortsatt verksamhet. Om man inte motverkar sådan avskräckande inverkan på verksamheten kan det leda till en monopolisering eller oligopolisering av medierna, vilket är oförenligt med den demokratiska rättsstatens ideal.

2.10 Med tanke på mediernas, icke-statliga organisationers, andra enheters och visselblåsares viktiga roll när det gäller att bygga upp det civila samhället och agera i allmänhetens intresse är det ytterst viktigt att se till att de är tillräckligt skyddade i händelse av kränkningar eller försök till kränkningar av yttrandefriheten, särskilt i en situation med en uppenbar obalans i fråga om makt och resurser. Det sistnämnda kan få negativa effekter genom svarandens vägran att fortsätta att delta i den offentliga debatten och att fördöma missbruk, korruption eller kränkningar av de mänskliga rättigheterna. De höga kostnaderna för rättsprocesser, som ökar ytterligare genom strategier för att förlänga förfarandena, utgör ett stort problem för dem som är uppenbara mål för munkavleprocesser.

2.11 Ibland åtföljs strategiska processer som syftar till att kväva den offentliga debatten av annan klandervärd verksamhet, såsom skrämseltaktik, trakasserier och hot mot svaranden. Även dessa åtgärder påverkar det civila samhället och allmänintresset negativt och bör bemötas med kraftfulla och omedelbara insatser, oberoende av de berörda aktörernas ekonomiska resurser eller privilegier.

2.12 Samtidigt får vi inte bortse från problemet med falsk information eller uppenbar hatpropaganda, som bör verifieras och, om överträdelser konstateras, avlägsnas från det offentliga rummet. EESK efterlyser dock en strikt och korrekt användning av de befintliga protokollen, som härrör från tillämpningen av Europaparlamentsts och rådets direktiv 2012/29/EU ([8]), eftersom åtgärderna i samband med detta inte får leda till begränsningar av yttrandefriheten i en situation där den information och de åsikter som förmedlas inte utgör falska nyheter och inte uppviglar till hat ([9]). Under alla omständigheter får dessa metoder inte tjäna som ursäkt för att begränsa rätten till yttrandefrihet.

2.13 EESK välkomnar kommissionens förslag till direktiv om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten mot uppenbart ogrundade rättsprocesser och rättegångsmissbruk ([10]) och kommissionens rekommendation 2000/758/EU ([11]) om skydd för journalister och människorättsförsvarare som deltar i den offentliga debatten mot uppenbart ogrundade rättsprocesser och rättegångsmissbruk.

2.14 EESK uppmanar Europaparlamentet och rådet att anta direktivet utan dröjsmål, eftersom det brådskar att genomföra åtgärder för att skydda journalister, aktörer i det civila samhället och andra personer som deltar i den offentliga debatten.

2.15 EESK välkomnar den irländska regeringens beslut att delta i antagandet och tillämpningen av det föreslagna direktivet. I enlighet med artiklarna 3 och 4a.1 i protokoll nr 21 om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, kan Irland meddela sin önskan om att delta i antagandet och tillämpningen av detta direktiv.

2.16 Utöver rekommendationerna i kommissionens lagstiftning om munkavleprocesser uppmuntrar kommittén Danmarks regering att anta nationell lagstiftning som säkerställer samma skyddsnivå för personer som deltar i den offentliga debatten mot strategiska processer som den som fastställs i det föreslagna direktivet. I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokoll nr 22 om Danmarks ställning, fogat till fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, kommer Danmark inte att delta i antagandet av detta direktiv, som inte är bindande för eller tillämpligt på Danmark.

([8]) Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF (EUT L 315, 14.11.2012, s. 57).

([9]) SOC/712 – yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén – ”Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet och rådet – Ett mer inkluderande och skyddande Europa: att utöka förteckningen över EU-brott till att omfatta hatpropaganda och hatbrott”, EESC 2022/00299 – (EUT C 323, 26.8.2022, s. 83).

([10]) COM(2022) 177.

([11]) Kommissionens rekommendation (EU) 2022/758 av den 27 april 2022 om skydd för journalister och människorättsförsvarare som deltar i den offentliga debatten mot uppenbart ogrundade rättsprocesser och rättegångsmissbruk (strategiska rättsprocesser för att hindra offentlig debatt) (EUT L 138, 17.5.2022, s. 30.

2.17 EESK anser att de antagna åtgärderna inte i onödan får begränsa rätten till rättslig prövning och enbart bör användas i fall av missbruk.

2.18 EESK anser att rättsliga åtgärder som hindrar användningen av ogrundade rättsprocesser och rättegångsmissbruk bör kompletteras med utbildningsåtgärder och ett nätverk av organisationer som tillhandahåller rättsligt stöd till personer och institutioner mot vilka talan väckts. Särskilt rättstillämpare – både domare och jurister som fungerar som försvarare i förfaranden – behöver lämplig utbildning för sin viktiga roll, eftersom deras beslut och åtgärder är avgörande för att målet ska kunna uppnås och yttrandefriheten garanteras.

3. **Särskilda kommentarer**

3.1 Spridningen av den negativa företeelsen med strategiska rättsprocesser för att hindra offentlig debatt (s.k. munkavleprocesser) är ett allvarligt problem, och därför är kommissionens och Europaparlamentets åtgärder för att bekämpa denna företeelse av stor vikt och avgörande för att ge lämpligt skydd för deltagare i offentliga debatter där rätten till rättslig prövning har missbrukats för att uppnå en avskräckande inverkan som tystar svarandena och gör att de inte vågar fortsätta med sin verksamhet.

3.2 Alla deltagare i den offentliga debatten bör ges skydd mot munkavleprocesser, oberoende av om processerna är inhemska eller gränsöverskridande. EESK håller med om att rättsprocesser som inleds i en medlemsstats jurisdiktion mot en person med hemvist i en annan medlemsstat i regel är mer komplicerade och kostsamma för svaranden. Samma problem kan dock även gälla stämning i en annan stad eller användning av förfarandetaktik för att göra förfaranden i samma land längre och mer kostsamma. Om lagstiftningen begränsas till enbart fall med gränsöverskridande följder kan det leda till en omotiverad differentiering i rättigheterna för enskilda personer och organisationer vars verksamhet har lokal inverkan, vilket innebär att de vanligtvis har begränsade ekonomiska, personella och organisatoriska resurser.

3.3 För att direktivet ska fungera väl är det nödvändigt att fastställa en lämplig och otvetydig rättslig grund för de åtgärder som ska vidtas. Det bör noteras att huvudsyftet med mekanismerna mot munkavleprocesser inte är att säkerställa ett korrekt genomförande av förfarandet (vilket kan ske på ett korrekt sätt i enlighet med nationella förfaranden), utan att skydda rättigheterna för svarande som kanske inte har tillräckliga rättsliga och finansiella medel. EESK anser att svarandena, som vanligtvis befinner sig i en svagare ställning än kärandena, bör tillhandahållas mekanismer som ger dem möjlighet att försvara sig mot ogrundade anspråk som utgör missbruk av rätten till domstolsprövning.

3.4 EESK påpekar att införandet av ett gränsöverskridande villkor gör det nödvändigt att från fall till fall undersöka 1) om båda parterna i förfarandet har hemvist eller är etablerade i den andra medlemsstaten, 2) om deltagandet i en offentlig debatt om en fråga av allmänt intresse är relevant för mer än en stat, eller 3) om parallella eller tidigare rättsliga förfaranden har inletts av käranden eller närstående enheter mot samma eller närstående svarande i en annan medlemsstat. I synnerhet det andra villkoret kan leda till en skönsmässig bedömning och begränsning av det skydd som svaranden åtnjuter.

3.5 EESK delar uppfattningen att skyddet mot munkavleprocesser inte enbart bör inriktas på civilrättsliga frågor. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt de ståndpunkter som internationella organisationer (FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa, Europarådet) har intagit när det gäller att stryka förtal från straffrätten. De åtgärder som hittills vidtagits har inte gett de förväntade resultaten, eftersom förtal i vissa medlemsstater fortfarande är ett brott som kan bestraffas med både böter och fängelse. Det är omöjligt att fritt delta i den offentliga debatten om man riskerar lagföring. Kommittén rekommenderar att ändamålsenliga och effektiva åtgärder vidtas för att se till att medlemsstaterna stryker brottet förtal, som en kvarleva från ett skamligt förflutet som hotar yttrande- och åsiktsfriheten.

3.6 Straffrättsliga påföljder har, oberoende av om de i slutändan tillämpas, ett avskräckande syfte. Det är därför ännu mer sannolikt att de bromsar den offentliga debatten än att civilrättsliga förfaranden gör det. Om skyddet enligt det straffrättsliga systemet överges kan detta leda till en avsiktlig övergång från civilrättslig till straffrättslig talan i avsaknad av ytterligare skydd för svaranden i det sistnämnda fallet.

3.7 EESK påpekar att munkavleprocesser kan inledas inte bara av privaträttsliga organ eller institutioner utan även av statliga organ, såsom åklagarmyndigheten, och att direktivets tillämpningsområde följaktligen måste gälla alla dessa institutioner. Kommittén anser att skyddet för fysiska och juridiska personer som deltar i den offentliga debatten och deras källor bör tillämpas även i sådana fall. I detta sammanhang bör särskild uppmärksamhet ägnas åt övervakningen av munkavleprocesser. Att denna uppgift delegeras till medlemsstaterna, när offentliga myndigheter också kan vara kärande i munkavleprocesser, väcker berättigade frågor. Man bör överväga att involvera oberoende organisationer i denna verksamhet eller att införa ett övervakningsförfarande på överstatlig nivå.

3.8 Det är viktigt att de personer som anses löpa risk för munkavleprocesser inte bara kan omfatta journalister eller människorättsförsvarare, även om dessa yrken bör anses vara särskilt utsatta för sådana processer. Målgruppen bör definieras funktionellt (på grundval av den verksamhet som bedrivs) snarare än efter utbildning eller yrke. På så sätt blir det också möjligt att skydda inte bara personer som är direkt involverade i medieverksamhet utan även, till exempel, engagerade medborgare som offentliggör missförhållanden i sina lokalsamhällen eller andra typer av visselblåsare i ett bredare sammanhang.

3.9 De rättssäkerhetsgarantier som föreslås i förslaget till direktiv – skyddsåtgärder, avvisande i ett tidigt skede av uppenbart ogrundade anspråk i rättsprocesser, rättsmedel mot rättegångsmissbruk och skydd mot domar avkunnade i tredjeland – välkomnas. Man bör dock överväga möjligheten att införa ytterligare åtgärder som skulle komplettera och underlätta domstolsväsendets arbete, t.ex. att underlätta eller beordra förening av olika mål mot samma svarande om talan väckts av samma eller närstående kärande.

3.10 EESK anser att det också skulle vara nyttigt att införa en viss automatik, i form av ett ”förhandsavgörande”, där domstolsärenden befinns inte uppfylla kraven om det är uppenbart att de uppfyller kriterierna för munkavleprocesser. Detta skulle till och med göra det möjligt att inte inleda rättsliga förfaranden i uppenbara fall. Det skulle leda till sänkta kostnader (inte bara privata utan även offentliga) och begränsa antalet ärenden som skulle kunna tas vidare.

3.11 Det är också värt att överväga ytterligare lösningar som bygger på befintliga mekanismer, såsom

— förening av mål på begäran av svaranden i dennes utsedda jurisdiktion,

— fastställande av en tidsfrist för förfarandet eller införande av ett påskyndat förfarande (i linje med valförfarandena),

— uteslutande av möjligheten för en annan person än käranden att finansiera talan (finansiering från tredje part).

3.12 Med tanke på det ökande antalet munkavleprocesser rekommenderar EESK att medlemsstaterna ska fastställa att de nya reglerna mot munkavleprocesser i direktivet är tillämpliga på mål som pågår eller är inledda när de nya reglerna träder i kraft.

3.13 Samtidigt är det nödvändigt att se över den nationella lagstiftningen om befintliga åtgärder för att motverka munkavleprocesser. De befintliga mekanismernas effektivitet kan göra det möjligt att förbättra de planerade åtgärderna och faktiskt skydda dem som befinner sig i riskzonen. Om det redan finns verktyg i nationell lagstiftning som åtminstone delvis skulle kunna lösa problemet i fråga, skulle det vara nödvändigt att kartlägga skälen till att de inte tillämpas som sig bör. En sådan analys skulle dels, oberoende av det planerade direktivet, kunna förbättra situationen för de deltagare i samhällsdebatten som hotas av munkavleprocesser, dels kunna vara intressant att studera vid utarbetandet och införandet av ny lagstiftning.

3.14 Eftersom det föreslagna direktivet inte omfattar inhemska mål välkomnar EESK rekommendation 2022/758/EU om skydd för journalister och människorättsförsvarare som deltar i den offentliga debatten mot uppenbart ogrundade rättsprocesser och rättegångsmissbruk, och uppmanar medlemsstaterna att tillhandahålla samma skyddsnivå som den i det föreslagna direktivet. EU:s insatser bör dock inte begränsas till rekommendationer, utan man bör kräva att medlemsstaterna harmoniserar sin lagstiftning på detta område för att åstadkomma ett likvärdigt skydd mot munkavleprocesser i alla medlemsstater. Detta gäller i synnerhet rättsliga definitioner och skyddets omfattning när det gäller munkavleprocesser, för att undvika olika tolkningar och olika skyddsnivåer i medlemsstaterna.

3.15 Med tanke på dynamiken i problemet med strategiska processer som syftar till att kväva den offentliga debatten rekommenderar EESK att tillämpningen av direktivet ses över efter högst tre år, i stället för de fem år som för närvarande föreskrivs. Medlemsstaterna bör därmed tillhandahålla kommissionen information om tillämpningen av direktivet två år efter dess införlivande. Kommissionen bör lägga fram rapporten om tillämpningen av direktivet ett år efter det, det vill säga tre år efter dess införlivande.

3.16 EESK uppmanar kommissionen att samråda med journalister samt alla berörda parter, arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer vid utarbetandet av översynen för att komplettera den information som tillhandahålls av medlemsstaterna med oberoende bedömningar av tillämpningen av direktivet.

3.17 Det är mycket viktigt att de utbildningsåtgärder som anges i rekommendation (EU) 2022/758 genomförs. Det finns i synnerhet ett behov av lämplig utbildning för rättstillämpare (både domare och jurister som fungerar som försvarare i förfaranden) samt bredare utbildningsverksamhet riktad till allmänheten i medlemsstaterna, eftersom alla medborgare kan bli en deltagare i den offentliga debatten som hotas av en munkavleprocess. I dessa utbildningsåtgärder bör tillräcklig uppmärksamhet ägnas åt munkavleprocesser med en gränsöverskridande dimension, som omfattas av det föreslagna direktivet. Dessutom måste allmänna kampanjer anordnas i alla medlemsstater för att sprida och främja rätten och friheten att yttra sig, som ett komplement till och en förstärkning av direktivet.

3.18 Ett viktigt inslag i systemet för att motverka strategiska processer som syftar till att kväva den offentliga debatten bör också vara att tillhandahålla kostnadsfritt rättsligt bistånd till personer och organisationer i riskzonen. EESK stöder inrättandet och utvecklingen av rättsliga organ vid universitet och av rättstillämparnas yrkesorganisationer samt andra enheter som kan tillhandahålla sådant stöd. Man måste dock se till att de organ som medlemsstaterna rekommenderar för denna verksamhet är trovärdiga, oberoende och professionella och att deras verksamhet är föremål för lämplig oberoende kontroll av myndigheterna i den berörda medlemsstaten.

Bryssel den 26 oktober 2022.

Christa SCHWENG
Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs ordförande